

De bevolkingsregisters van De Bilt

Aan Napoleon hebben wij te danken dat de burgerlijke stand is ingevoerd. Iedere geboorte, ieder huwelijk en elk overlijden moest vanaf 1811 bij de gemeente geregistreerd worden. Vanaf 1844/1845 doet ook het bevolkingsregister zijn intrede. Dit register geeft de situatie weer per woning. In de meeste gemeenten werden iedere tien jaar nieuwe boeken gemaakt waarin de bevolking gedurende die periode werd genoteerd en wijzigingen werden bijgehouden. De uitkomsten van de bevolkingsregisters werden gebruikt voor de tienjaarlijkse volkstellingen.

Onlangs zijn de bevolkingsregisters van De Bilt tot 1940 gedigitaliseerd. Er wordt momenteel druk gewerkt om de

Biltse bevolkingsregisters in het depot van het RHC Vecht en Venen.

afbeeldingen beschikbaar te maken voor de website van het RHC Vecht en Venen. De bevolkingsregisters zijn al wel beschikbaar op microfiche, maar de kwaliteit van de nieuwe scans heeft de leesbaarheid aanzienlijk verbeterd. Bij de collectie horen ook de Dienstboden- en Knechtenregisters, die vanaf 1850 apart geregistreerd werden. Na 1920 werden de registers ook gebruikt voor mensen die niet als dienstbode of knecht werkzaam waren. Voor patiënten van Berg en Bosch bijvoorbeeld. Daarom is besloten de naam te wijzigen in registers van Tijdelijk Inwonende Personen (TIP).

De bevolkingsregisters zijn een waardevolle aanvulling voor stamboomonderzoek omdat zij gesorteerd zijn per gezin. In één oogopslag wordt duidelijk hoeveel leden het gezin telde, wanneer er gezinsleden bijkwamen, vertrokken of overleden. Ook is op de bladen te zien wanneer de komst in de woning of het vertrek heeft plaatsgevonden. Meestal zijn ook het oude en/of nieuwe huisnummer of de oude/nieuwe gemeente aangegeven. In het laatste geval kan de genealoog zijn spulletjes weer verzamelen en naar het volgende archief trekken om het onderzoek

te vervolgen.

Maar ook om inzicht te krijgen in de lokale bevolking zijn de bevolkingsregisters een unieke bron. En niet alleen voor de bevolking. De oudste boeken zijn gesorteerd op huisnummer. Vanaf 1870 ook op wijknummer. De boeken beginnen aan de meest zuidelijke grens van de gemeente, toen boerderij De Meent, gelegen ter plaatse van de Sint-Aloysiuskerk op de hoek van de

Rembrandtkade en Adriaen van Ostadelaan in Utrecht. Het eind van de registers wisselt. Soms is het 't Ridderdorp, dan weer het Jodenkerkhof of anders. Aan het eind van het register werden de gezinnen genoteerd, die hun intrek in nieuw gebouwde woningen hadden genomen. De nieuwe nummers werden in de volgende serie weer ingepast, zodat iedere tien jaar de huisnummers gewijzigd werden.

863

Volgnummer.	GESLACHTSNAAM. (Geslachtsnaam der vrouw.)	VOORNAMEN. (Voluit geschreven.)	Geslacht. M. mannelijk. V. vrouwelijk.	Betrokking der leden tot het hoofd van het huisgezin. (Art. 24, 3e lid, sub e.)	Geboorte.		Burgerlijke staat voor aangehouden met D, voor de gehuuden met H, voor weduستان met W, voor geschieden van echt met S, voor huwelijksontbinding na vijfjarige scheiding van tafel en bed met T.		Kerkgenootschap of verzuim met godsdienstig doel (te onderscheiden volgens art. 24, 3e lid, sub f.)	Natuurlijk staat in te vallen: Frans, Hollands, Engels, etc.
					Dagtekening en jaar der geboorte.	Plaats 1) van geboorte.	Tijdsduur die inschrijving.	Veranderingen en hare dagteekening.		
1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.	11.
1	Boeke X	Cornelis	M.	16.11.59	1859	Utrecht				
2	Boeke X	Beatrice	V.	1.12.18	1859	Birmingham				
3	Boeke	Helen	V.	1.12.18	1859	Birmingham				
4	"	Emma	V.	1.12.18	1859	Birmingham				
5	"	Paula	V.	1.12.18	1859	Birmingham				
6	"	Julia	V.	1.12.18	1859	Birmingham				
7	"	Caroline	V.	1.12.18	1859	Birmingham				
8	"	Daniel	M.	21.11.21	1859	de Zee				
9	"	Christina	V.	27.3.23	1859					
10	"	Marian	V.	10.12.27	1859	Utrecht				
11	"	Helen	V.	1.12.18	1859	Birmingham				
12	"	Emma	V.	21.11.21	1859	de Zee				
13	"	Emma	V.	21.11.21	1859	Birmingham				

1) Te vermelden de naam der gemeente des Rijk - evenzeer ook het betrokken onderdeel - benevens die der provincie, indien in verschillende provincies een gelijknamige gemeente voorkomt. Is de plaats buiten het Rijk gelegen, dan bij te voegen de naam der kolonie of bezitting des Rijk, dat was van het vroeger toe.

De voorzijde van de gezinskaart (1920-1940) van Kees Boeke.

Mevrouw Steengracht van Oostcapelle, haar dochter Etta en het personeel in 1912. Het huispersoneel van Beerschoten woonde in het grote huis; het tuinpersoneel, de jager en een deel van de ongeschoolde werkkrachten woonden in huisjes op het landgoed.

Vanaf 1880 is men overgegaan op een alfabetische ordening. Voor het zoeken op naam is dit wel handiger, maar helaas zijn nu niet meer de veranderingen in het woningbestand te volgen. In de oudste registers is bijvoorbeeld duidelijk terug te vinden hoe er in de jaren 1850-1860 een flink aantal woningen gebouwd werd aan de Kapelweg, de Burgemeester de Withstraat (op de achtererven van de Dorpsstraat), de Looijdijk (het Petrus en Johannes hofje) en de Akker. Tussen 1870-1880 was het aantal nieuwe woningen zelfs zo groot, dat

de pagina's aan het einde van het boek niet meer genoeg waren. De nieuwe gezinnen werden geregistreerd onder al bestaande woningen. Dit was de periode dat er in de oude Tuinstraat een compleet nieuw arbeidersbuurtje ontstond. Ook op het Jodenkerkhof zien we veel nieuwe woningen. Hier bouwde Tusch ca. 1875 de Lange Buurt. Het waren de jaren van een enorme bevolkingstoename. Die toename werd veroorzaakt doordat er meer kinderen geboren werden, dan dat er mensen overleden. Naast het bevolkingsoverschot

kwam er jaarlijks een groot aantal nieuwkomers in de gemeente. Gezinnen of alleenstaanden, die rondzwierven op zoek naar werk. Mannen en vrouwen die soms maar enkele maanden in dienst waren bij boeren of op de buitenplaatsen. Anthonie van Scherpenzeel op boerderij De Uithof versleet tussen 1850 en 1860 meer dan dertig knechten en meiden. Hetzelfde gold voor Steengracht van Oostcapelle op Beerschoten. Alleen was het personeel op Beerschoten wat diverser. Linnenmeid, keukenmeid, kamenier, gouvernante of huishoudster voor de vrouwen, koetsier, palfrenier of huisknecht voor de mannen. En dat was alleen nog maar het inwonende personeel. Ook in de dienstwoningen en op de boerderijen was nog personeel ondergebracht, zoals de schaapherder en het tuinpersoneel.

De gezinnen waren over het algemeen wat honkvaster, maar ook daar zien we soms grote verschuivingen, vooral in de kleine, vaak slecht gebouwde daggelderswoningen. In de Dienstboden- en Knechtenregisters zijn ook lijsten opgenomen met de knechten van de ambachtslieden. Kleermakersknechten, smidsknechten, schoenmakersknechten, timmerknechten en ga zo maar door. Wat opvalt is dat ze maar zelden uit De Bilt afkomstig zijn. Net als trouwens het personeel op de buitenplaatsen. Biltse knechten of meiden zien we het meest bij de boeren, soms zelfs boerenzoons die in de nabijheid van hun ouderlijk huis wat extra

geld verdienden.

Het bijhouden van de boeken is niet altijd even nauwkeurig gebeurd. Voor het doel waarvoor ze bedoeld waren (de tienjaarlijkse volkstellingen), was dat ook niet zo belangrijk, zolang maar duidelijk was, wie zich gevestigd had in de gemeente en wie er was vertrokken. Of namen juist geschreven waren, was ook niet zo heel erg belangrijk. Bos of Bosch, Eyk of Eijk, niemand die er wakker van lag.

Voor de gemeentesecretaris zal het bijhouden van de administratie af en toe een heel gedoe zijn geweest. Hoe groter de toeloop van nieuwe gezinnen, hoe slordiger de nieuwe gegevens werden ingevoerd. De provincie verlangde bovendien niet alleen maar gegevens over de bevolking. Jaarlijks gingen er bijvoorbeeld verslagen over de toestand van de gemeenten, tabellen over de armenzorg en de leeftijd van knechten van ambachtslieden richting gedeputeerde staten. En de informatie die de overheid wenste werd steeds uitgebreider. Het aantal gezinnen en woningen, overzichten van beroepen, verslagen over de landbouw met opgaven van het vee en de gewassen moesten soms jaarlijks of iedere vijf of tien jaar doorgegeven worden. Alles met de hand geschreven.

Voorlopig zijn de gedigitaliseerde bevolkingsregisters alleen nog maar op de studiezaal van het RHC Vecht en Venen te Breukelen te bekijken. Hulp bij het indexeren van de boeken is van harte welkom.